

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Esperesi székfoglaló.

Tartotta: *Dr. Baltazár Dezső.*

Nagytiszteletű és Nagyságos egyházmegyei közgyűlés!

Ez alkalommal, a mikor az esperesi széket egyházmegyénk iránt mélyen érzett hálás köszönettel elfogalom, a teljes tudat tiszta világításában vonódnak fel előttem a reám váró nehéz munkák, súlyos feladatok láncolatjai; de nem olyan hatással, hogy megfélemlítsenek, megtántorítsanak; hanem, hogy felfokozzák bennem az ifjúi tetterőt, a mit egyházi közérdekben, a lehetőség határáig megfeszíteni, lángbuzgalommal teremtő eredményüvé hasznosítani reformált egyházunk, közelebb egyházmegyénk iránti legszentebb kötelességemnek ismerem.

A katasztrofális zuhanás, mely a jelen változásnak morajló, komor háttérét képezi, ha megdöbbenéssel tölt is el, mégis e benyomás felett az az üdítő reménység diadalmaskodik, hogy elég hatalmas és irgalmas is az Isten még a rosszat is jóra fordítani; mert a tanulságokat sokszorozott hatással állítja előtérbe s azoknak felhasználására mintegy kényszerítő erővel szorít.

Romokra lépek — jól tudom, — az erkölcsi és anyagi kárvallás szörnyű romjaira; de nem úgy, hogy felettük reménytelen kétségbeeséssel siránkoznám, vagy elborzadnám tőlük tehetetlenné kövülve . . . ennek a lelkiállapotnak uralmára most nincs idő, nem is illik keresztyén emberhez, annál kevésbé keresztyén férfiúhoz, a kit még hozzá — habár fogyatékos erővel — némely tekintetekben a sors vezető helyre állatott. A romok felett az építő törekvés szilárd elhatározásával állok s ennek lefolytatásában életem sem leend drága, csak elvégezhessem.

Figyelmem mindenekelőtt az erkölcsiélet terére irányul, ide kell vezetnünk első sorban is

az apostoli küzdelem egész erejét, nemcsak a léleknek az anyag feletti mérhetlen elsőbbségénél fogva, hanem azért is, mert tulajdonképpen ezen a téren dől el az anyagi előhaladás jövőjének: sikerének vagy bukásának kérdése is. Egyházunk azon a fundamentomon épült, melyen kívül mást senki sem vethet, mely is a Jézus Krisztus, csakis addig állhat szilárdan, míg ezen marad, működéséből, hatásából csak az számíthat a földi isten-ország előbb vitelének érdemére, a mi az Ur Jézus evangéliomából sarjadt, tehát a mi a keresztyéni erkölcsöt nemcsak szín, látszat, keret, de tartalom és pedig teljes tartalom gyanánt bírja. A modern idők hamis eszméi romlott világnézlete, a vallástudomány szabadelvűnek csak hazudott kalandozásai, a nagy társadalmi evolúciók, melyek tűzhányóként vetik itt-ott fel a meglazult, ingoványos talajt, kétségbeejtően megmételtyezték az erkölcsi felfogást, beszórták hamuval, salakkal a keresztyén hit- és erkölcsi élet isteni formáit és kezdenek minden más egészségtelen egyenlőtlenségek meghagyása, sőt erőltetése mellett egy olyan egyenlőséget teremteni, melyben az azonosság ismerve az erkölcstelenség, vagy a jó erkölcs, a szigorú keresztyéni erkölcs szomorú hiánya, vagy legalább könnyed lebecsülése, kicsibevevése. Az egyetemes papság cégére alatt, a félremagyarázott egyenlőség nevében folyik a kialakulás a világ hiábavalóságaival, bűneivel, a hivatalos papi jelleget többnyire csak a palást, meg a képzettséghez kötött funkciók kezdik csupán bizonyítani, de belső hivatás, a mit a katedrában hagyni, a palástra szorítani nem lehet, a minek köre a földtől az égig ér és a minek minden szóra, cselekedetre reá kellene nyomni a maga igazán papi bélyegét . . . olyan hivatás nem hatja át, nem teszi magasztossá, eszményivé. Világiak és egyháziak nagyobb része alatt keresi az egyenlőség kapcsolatjait, nem ott fenn a ma-

gasban, a hol a lélek mérlegére helyeztetik minden és erkölcsi értékelés szerint becsültetik.

Az erkölcs hanyatlásával a céltudat következetessége is csődbe kerül. Már is úglátszik, mintha az egyházban rejlő erőt kisajátították volna valami idegen cél szolgálatára s ebben az egyiptomi fogságban vergődniék cél- s öntudatlanul. *Engedelmes, finom, hajlékony szolgálkat nevelünk, a kik mesterin tudják a rossz játékhoz is alakítani a jó ábrázatot, az igazság nyílt kimondását durvaságnak, szolgálatát összeférhetetlenségnek, alkalmazását kegyetlenségnek kereszteljük el, és mert magunk haszonelvű számítók, önzők vagyunk, ezzel a lelki léhasággal meg tudnánk vádolni az Isten angyalát is. Az ilyen visszás tanrendű iskolában aztán lassanként elfeledjük az igazi magyar kálvinizmus ábécéjét is: Nyíltság, egyenesség, határozottság, bátorság s a mit legelőbb kellett volna említeni: becsületesség: ezek a magyar erkölcs alaptulajdonai. Ezek áthatva, eszményítve az evangélium szelleme által, képezik a magyar kálvinizmus alapjelmét.* Majd mikor ezekben leszünk egyenlők, akkor jutunk el az Ur Jézus által proklamált egyetemes papság magaslatára, akkor adunk vissza szent célunknak, önnön keresztyénmagunknak.

Ehez igazi apostoli munka kell. Gyöngye erővel, erős elhatározással ilyenre vállalkozom

én; ilyenhez törekszem megszerezni, ehez kérem a munkatársakat. Én megyek elől szívesen, vághat szemembe az előítélet azt, a mit akar, üthet, megsebezhet, a sebhelyeket büszkén hordoztam, büszkén hordozom, akadályom a munkában csak gyengeségénél, nem pedig cselekedetbeli bűnénél fogva lehet a test, mert „én az én testemet inkább megsanyargatom és rabság alá adom, semmint predikálván másoknak, magam gonosz életű legyek.“

A becsületet, tiszta erkölcsöt vissza kell állítani régi örökébe, mert másként létjogot veszítve bele mosódik egyházunk is abba a társadalmi nagy világarámlatba, mely hit nélkül és erkölcs nélkül csak testi jólétet biztosító szabályokat keres s ez egyetlen silány szempont szerint szervezkedik. Hogy azt tehessük, fel kell támasztanunk a régi patriarchalis korok buzgó hitéletét, mely nélkül a becsület és tiszta erkölcs marandó uralmat nem vehet, mert a hit és erkölcs korrelatívumok. Az élet-halál küzdelem kopogtat egyházunk ajtaján, ha meg nem értjük a rohamos süjvedés, erő-lankadás veszélyét s ha nem lesz idejekorán erőnk, buzgóságunk, bátorságunk, kitartásunk a rohanó kö elé vállat feszíteni s tolni fel a hegy tetejére, hogy újra büszkén, fényesen villogó kárbunkulus legyen, úgy hamar elbánik velünk a lélek minden nemes nyilván-

TÁRCA.

A gyermekek és a biblia.

Tartatott a hevesnagykunsági egyházmegye tanítótestületének közgyűlésén.

„Szívárvány a barna felhőn“ — Arany e kifejezéssel karakterizálta a gyermeki lélek ábrándjait, vágyait. Oh hányszor kell a szülei figyelmeztetésnek igazat adni, ha az „esdeklő szavak marasztalása“ hiába volt; hányszor csuszamlik ki lábai alól a sikos út, tépi, rántja tüske meg ruháját; hányszor gázolja az akadályok utját szegő vizeit s jár sötétben, éjszakában, egyedül szívárványának fényét követve, míg leroskadva a küzdelemben belátja, sirva ismeri be a gyermek: hogy „üres kép, játszi sugár“ „esalfa, tünde fényalak“ pusztán, mely eddig vele játszott

Egy másik helyen Arany művészi kézzel egy papír sárkány történetét írja le, mely nagyra szánt irodalmi termékekből: szerelmi költeményekből, korjavító irányregényből stb. készül s melynek felbocsátatása után, az a célja, hogy a „sphaerák honát bejárja“, „villámlás fogamzik és bölesődala mennydörgés.“ Amde amint heves küzdelem után az őt földhöz kötő zsinagtól megszabadul, egyensúlyt veszve lebukik, egy tócsába, ho kárörvendve brekegnek rajta ülve a békák.

Mindkét képet lehet igen szépen a gyermeki életre alkalmazni. A szegény gyermek meg sem gon-

dolja, hogy tapasztalatlansága annyi keserűséget fog neki okozni az életben, hogy az üres álmokképek üzése lelkének betegségévé válik, nem is tudja, hogy sokszor a szülei gyarlósággal is elősegített elbizottság, kényesség, önfajosság bűn s hogy az összetört nagyra vágyó remények felett oly jóízűen kacag a világ. Képeletének szép szívárványa esőt jelent, a esalódás keserű könnyeseppjeit, de csak ne hailan hozzá az irigy békák, a kárörvendők kacaját.

Mennyire esalódnék azonban benuem valaki, ha azt hinné, hogy én az eszményi gondolkodás ápolását ki akarom zárni e eknek utána a gyermeknevelésből. Bécsben létem alkalmával olvastam egy amerikai szülőről, ki, hogy gyermekét a esalódásoktól megóvjá kezdettől fogva távol tartott neveltetésétől minden olyan elemet, mely ábrándozásra alkalmat nyújtott volna; nemcsak, hanem a vallás, a hit tárgyait sem ismertette meg vele, mint amelyek kézzelfoghatólag be nem bizonyíthatók. Távol tartották a gyermekek társaságától is s kíváncsi kérdezősködéseire tudományos pontossággal feleltek meg. A nap egy égő, fényt árasztó gömb, melyből keletkezett a föld; eső, hó, mennydörgés, villámlás természeti alapon magyarázható tünemények. Istenről, gondviselés hitéről sehol egy szó sem. Szemmel látható volt, hogy a gyermek sokat szenved ez igazságok sulya alatt. Orákig elüldögél egy helyt, mintha lelkében forrna valami; örökös gondolatgyötrelmek között él. Végre apja meglepte szobájában, amint egy kis darab papírt, amelyre irt valamit, elrejtteni akart. Elvették tőle rejtegetett papírjait és imé gyermekes

nülásának halálos betegsége : a közöny. Ezt a halálos betegséget kell legyőzni először, le kell győzni az evangéliom orvosságával. Az igehirdetést társadalmi tevékenységgé kell tenni, hogy a kathedra ne az egyedüli hely, hanem csak a központ legyen, evangélizálni, pásztorítani kell a lelkeket, vigyázva azonban a módra, melylyel e nemes munka végrehajtásához fogunk, mert az idegen formák erőltetése, vagy a túlbuzgóság többet ront, mint használ. A magyar néplelek sajátosságai természetesen tiltakoznak minden idegen ellen és ha ilyen idegen elem közéjük erőltetődik, csak genyedés és pathologiai alakulás lesz az eredmény s a céltól bizonyára távolodás, nem hozzá közeledés.

A hitélet bensővé, buzgóvá tétele, az erkölcs és becsület uralma magában hordja az anyagi fellendülés biztosítékait is, mert egyfelől felfokozza az áldozatkészséget, másfelől a jogos igények érvényesítéséhez határozottságot, súlyt, erőt kölcsönöz. A magyar reformált egyház egyetemén az anyagi kimerülés szimptomái már rég mutatkoznak. A múlt század második felének szédületes haladása felhatványozta az igényeket, az állami, társadalmi és egyházi élet egész vonalán megindult izzó verseny az anyagiak és szellemiek lázas produkcióját igényli s ez igényt teljesíteni kell s ha csak fel nem akarjuk adni

önálló egyéniségünk létjogát. A verseny anyagi részében mi magyar reformátusok felülterhelve futjuk a többi nagy történelmi egyházak mellett a mezőnyt. Mig ezeken az állam dús javadalmak adományozása útján bőkezűen segített, addig a mi egyházunk az állami kulturális és nemzetfenntartó érdekekben teljesített óriási szolgálatait saját véres verejtékes erőfeszítésével tette meg ellenszolgáltatás nélkül. Tette is, mig birta, szívesen. De a haladó idők igény-progresszivitásával immár lépést tartani képtelen, pedig lételetét megtartani, sőt erős, virágzó egyéniségét helyreállítani nemcsak önmaga, hanem a magyar nemzet iránti kötelessége is. Igen — mert főleg a magyar kálvinistaság volt négy századok viharában a nemzetfenntartó, alkotmánybiztosító, magyar kulturát terjesztő elem.

Ezért, ez okból az állammal szemben van keresetünk! Nem könnyörgésünk, esedezésünk, kolduskodásunk, hanem a mi dicső multunkhoz, hatalmas szolgálatainkhoz, és jövődö hivatásunk minőségéhez egyedül illik: keresetünk. Keressük azt, a mit századokon át vérben, pénzben, küzdelemben, idegmunkában odaáldoztunk e hazának, nem azért, mert sajnálnánk tőle, vagy felpanaszolnánk neki, hanem azért, mert reászorított bennünket a sors és mert nem találunk benne szemérmellenséget, ha a hü gyer-

mesék, regék voltak azokra irva, vallásos tartalommal pl: a nap egy erős férfi, aki teremtette a földet, felesége a hold s gyermekeik a csillagok, akik vigyáznak az emberekre stb. Csupa anthropomorphismus, épugy mint a vad népeknél, kik a magok fejeit mind megannyi isteneknek vagy istenek leszármazottjainak tartják.

Rideg tudománnyal, szív és kedélyélet nélkül nem lehet egy gyermeket felnevelni. Nagy igazság van e mondatban: a vallás az emberi természetből ered. Se nem a képzelet illúziója az, se nem az ész naiv tévedése, de nem is az államhatalom találmánya hanem az emberi lélek elsőrendű kiegészítő része... mi csak annyit érünk, amennyire nemesebb dolgokért hevülni tudunk (Felméri: „A neveléstud. kézik.” 33 kv.) Erkölcsi célja van ennek az életnek, erkölcsi lényre kell az embert kifejlesztetni. Eltiporni mindazt, ami az erkölcsi alapot nélkülözi, mert az erkölcselenségnek nemhogy kormányozni, vezetni, de élni sincs joga. Ha az ember társas lénynek született, akkor vallásos erkölcsi motívumok kell, hogy vezessék életét és a társadalmi intézményekkel üzőtt visszaélés nem egyéb, mint magának a társadalomnak segédkezése a bűn elkövetésére.

* * *

Előadásom eddigi folyamán a gyermeket igyekeztem az élethez való viszonyában röviden felmutatni. Hogy a rajzolt túlzások elkerültsenek s a gyermeki lélek egyensúlya létrejöjjön, arra nézve az én tanácsom a bibliának minél intenzívebb gyakorlati mivélése.

Hogy a jelenlegi vallásos-erkölcsi nevelés hibás, az tagadhatatlan. Nem kívánok én a kézikönyvek hiányaira rámutatni, hanem a gyakorlatból ítélek. Régebben, a katekizmus korszakában, be kell ismernünk, hogy jobb volt a világ, tehát helyesebb volt a nevelés. És ha népünk rettenetes istenkáromlása mellett látjuk, hogy manapság az imádság, ének a családból kiveszett, templomaink vasárnaponként üresen maradnak: ismét csak a nevelést fogom felelősségre vonni s részben ennek hibájául rovom fel, hogy a szellemi intelligentia oly sokszor nélkülözi az erkölcsi tartalmat. És ha szégyennel kell beismerni, hogy ez nem korunk bűne, hanem nemzetünké, mert ugyanebben az időben Angliában és Hollandiában látunk látogatott istenitiszteleket, látjuk a vallásos életnek aránytalanul hevesebb lükte-tését: akkor ne szégyeneljünk tanulni hozzájuk menni.

A vallás csak a tudósoknak tudomány, egyébként pedig élet az s ebből kifolyólag a gyermekeket nem tudóskká, hanem vallásosakká kell nevelni. Lelkökben meg kell elevenülni a ker. tanoknak, kialakulni az élő Krisztusnak, hogy aztán a Krisztus éljen bennök. Ehhez azonban igazi szemléltetés, a bibliának közvetlen ismerete szükséges.

Hogyan óv meg bennünket a biblia a ferdeségektől, tulzásoktól?

Olvastam egy istentelen házaspárról, mely sok kérésre elővette a bibliát komoly olvasás végett. Az első pár sor után felsohajtott a férfi: Ha mindez igaz, amit olvastunk, akkor mi örökre elkárhoztunk. Olvasták tovább, s kis idő múlva megkönnyebbülve

mek is igényt tart annyi formára, mint a menyit egyik-másik hűtelen kapott.

A hol az anyagi hátramaradás a közönyben birja indokát, ott a hitélet buzgóvá tételében kínálkozik az orvosság, a hol pedig a kimerültség az önerőn való kibontakozás minden lehetőségével leszámolt, ott jöjjön segíteni az állam, ezt a segítséget kieszközölni erkölcsi kérdés, becsület kérdés, mely minden magyar ember teher-lapjára oda iratik. Szégyen és hűtlenség a lehetőség határain belül is bújkálni a lerovás elől. Meg is vagyok győződve, hogy egyházi s világi nagyjaink, a kormány és törvényhozás nem járnak el még tovább is a holt-eleven egyház mellett érzéketlenül, hidegen, hanem azt a vádat, mely egy végrehajthatlan törvénycikk formájában ott éget a magyar történelem lapjain, méltányos mértékű, életelemünket, közszabadságunkat, autonomiánkat épségben hagyó végrehajrással ki fogják engesztelni.

Ezekben volt szerencsém adni esperesi programom szellemét. Hivatalos cselekvésem tartalmát előírja a törvény, ezzel tehát nem foglalkozom. A lelkesültség ócsárló szelleme, mely a realizmus jégkathedrájából csak a test számára tart előadást, reá mondhatja: frázisokba foglalt lánghevület az egész. Ámde jól meg kell jegyezni, hogy az egyházban: istenországa elő-

iskolájában nem a kétszerkettő az uralkodó tudomány, hanem a hit, mely lánggra lobbantja a lelket, a lánggal pedig skála szerint dolgozni nem lehet. Tudom, hogy elő kell venni a kétszerkettő hideg tudományát is s vele állapítani meg a jogosult igények pénzben kifejezhető határait az egyházi és iskolai intézmények felvirágoztatása, a lelkészek és tanítók kor- és rangszerű javadalmának megteremtése terén, de ez csak segédeszköz legyen. A fő a lélek, mely meg-elevenít, melynek a mai kor nagy hijával vagyom.

A mennyi alkalmat az erkölcsi példaadás terén, a mennyi apostoloskodást a hitélet fellelítése körül, a mennyi munkát az anyagi kibontakozás ügyében esperesi állásom felkinál nekem, sőt azon kívül is, a mennyi hely féltveörzött erkölcsi életem hatása alá bevonható, a mennyi apostoloskodást lelkem buzgósága ki tud sugározni, a mennyi közéleti munkát gyöngye vállaim elbirnak hordani: mindazokban hű sáfár akarok lenni, hű sáfár leszek. Nyíltan, bátran határozottan. becsület törvénye szerint, szigorral vegyített szeretettel fogok cselekedni és kiváltképpen „abban gyakorlom magamat, hogy botránkozás nélkül való jó lelkiismerettel legyek mind Isten, mind emberek előtt.“

Munkámhoz, küzdelmemhez érdemekben megöszült elnöktársam, a tanácsbírói, tisztviselői,

szólt ismét a férfi: Ha mindez igaz, amit olvastunk, akkor mi megszabadultunk. Majd folytatták tovább az olvasást, s végre a férj így szólt: Ha mindez igaz, akkor azt is tudhatjuk, hogy mit kell cselekednünk (Benke: Isten országa I, 47 kv.)

A biblia valósággal az élet könyve, benne minden élet és igazság. h! mennyi méltánytalan megtámadtatásnak volt kitéve éppen azért, ami legfőbb érdeme. Mert a bibliában hiába keressük azt az ábrándvilágot, mely a gyermeket a színes szívirvány után futni készíti, hiába keresnénk a kath. szentég csodálatos, tökéletes szentjeit is: a biblia egy tökéletes embert ismer, a Krisztust. A többiek mint bűnösök Adámtól elkezdve, Abrahám, ki gyermekét elüldözi, Dávid, a házasságtörő király, sőt a nagy próféta, Mózes is, ki gyilkosságba keveredik éppúgy, mint a tanítványok: egy Péter, egy Saulusból lett Pál. És mégis Istennek csodálatos eszközeivé válnak. Hát nem jobban vonzza-e a gyermeki szívet ezeknek a gyöngeségökben is nagy alakoknak története, kiknek életében saját küzdelmeit, a jó és rossz kebelében megújuló esatáját ismeri fel, mialatt „az árnyék nélküli fény bántja a szemet;“ hát nem jobban megismeri-e ezekből a történetekből az életet a maga valóságában, mint a képzelt szentek, mesebeli tündérek képzeletalkotta birodalmából? Itt, itt van helye Rousseau mondásának: „A mesék a férfiak oktatására valók, a gyermekeket a tiszta igazság illeti.“

Tehát bűnösök! ámde akik egyttal bűneikért lakolnak. Adám kiűzetik a paracsidomból, Abrahám csak szilárd hitével tarthatja meg Fiát, Izsákot, Mózes

menekülni kénytelen. Dávidnak csak töredelmes bűnbánat után enged meg az Ur prófétája Náthán, de bűnei miatt Isten templomát fel nem építheti, Péter keservesen sira és Pálnak adatott egy szuró tövis: elkövetett bűneinek emléke. Szinte megdőbbsen eme láncolata, találó a hatás rajzára nézve Józsiás király esete, ki, midőn uralkodása alatt a régóta feledésbe merült szent könyvet feltalálják és azt előtte felolvassák: annak első eredménye az volt, hogy bűnös volta érzetében megszaggatá a maga ruháját s csak azután rendelé el az általános örömet (2. kir. 22. kv.) S azt hiszi-e valaki, hogy a gyermeki lelket nem ragadja meg a bűn és büntetés eme láncolatos egybefüggése? Bizonyára igen, bizonyára sokkal jobban, mint a rideg moralizálás. „Semmi sincs oly beteges, oly nyavajás és oly kietlen, mint a pusztaság erkölcsi eszmény“. Oh! a biblia nem engedi, hogy a gyermek ama papírsárkány példájára, az őt földhöz kötő zsineget elszakassza, hogy aztán a sphaerák honába repüljön. A bibliás ember sohasem lesz fennhéjázó, hízélgésre hallgató, szenvedélyeiben hatást nem ismerő, hanem alázatos.

De megtanít még egy másra is a biblia Arra nevezetesen, hogy embertársaink is gyöngék, es n-dők s irántuk kimélettel szeretettel tartozunk. Mindennütt az üldözött igazságnak és a gyöngébbnek védelmezését látjuk ott, s még, mikor a földi igazságszolgáltatás sem segíthet, akkor is egy mennyeivel vigasztal. Legmagasztosabb diadalát üli e szeretet a Krisztus tanában: áldjátok azokat, akik titeket atkozhatnak, jót tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnék

lelkészi, tanári, tanítói karok, a presbyteriumok és gyülekezetek segítségét kérem, mert csak úgy — ha ez megadatik — lehet munkámon siker, Istennek áldása.

Észrevételek az ujvidéki gyüleléshez

Megvallom, amikor e lapok előző számában tudósításom végén, ígéretet tettem az iránt, hogy az irodalmi társaság gyüleléséről való tudósításomhoz még utólagos reflexiókat is fogok fűzni, azt reméltem, hogy pár nap alatt meg fog jelenni a „Protestáns Szemle” októberi füzeté, s abban benne lesznek azok az értékes beszédek, felolvasások, és jelentések melyekbe okoskodásaimat bekapcsolni kívántam.

No de egy pár megjegyzést így is tehetek. Első minden esetre az, hogy a gyülelés ideje rövid, tárgyhalmaza nagy. S mivel ez évről évre így van, épp' azért teszem szövé.

Egy paralell képet állítok a tisztelt olvasók elé, amelynek én közvetlen szemlélője voltam.

Egy esztendővel ezelőtt Nagybányán tartotta őszi közgyűlését az „Astra”, az erdélyi oláhok irodalmi és közművelődési egylete, ugyanaz a jeles egyesület, amely az idén, két héttel ezelőtt Temesváron rendezett botrányos tüntetéseket a magyar nemzeti állam ellen. (Mellesleg megjegyezve jellemző, hogy a kormányhoz közelálló lapok, amelyek minden legkisebb rendőri hírből tudnak hasábos tudósításokat hozni, ezt a gyűlést, melynek belső tartalma pedig a magyar nemzeti kultúra szempontjából oly veszedelmesen fontos, csaknem teljesen agyonhallgatták

Nos tehát az „Astra” kilépve medréből, mint az idén is, Erdélyen kívül, Nagybányán szállott ki. Mordhatom, hogy bosszantóan imposáns sikerük volt. Összejöttek vagy háromszázan. S a környékbeli oláh papok, tanítók, jegyzők ügyvédek, mert hiszen az ő intelligenciájuk jórészt ezekből áll, bámulatosan nagy számmal vonultak be. Pedig bizony közöttük sok a szegény ember, de áldozni az „Astra” céljaira ők mindenkor készek.

Nem egy nap alatt daráltak ám le mindent, hanem négy öt napon keresztül hangzott a városban mindenfelé az oláh szó. Legnagyobb notabilitásuknak Ghika hercegnek óriási parádét csináltak. A jelenlevő gazdagabb délvidéki román urak családotól jöttek Igazán szép leányaik oláhnemzeti jellegű diszes ruhákban jöttek mentek a corsón, s a hangversenyük valóban fényesnek volt mondható.

A környékbeli oláh földmives népet pedig becsődítették a rendezők a városba, hogy azok lássák, amit azelőtt persze nem képzeltek, hogy az oláhok közt is vannak urak, s önérzetük növekedjék.

Ám mindezek külsőségek. Lényegesebb az, hogy tanácskozásaik napokon át tartottak. Ugy hogy mikor széjjel oszlottak a gyülelés tagjai, mindenki tudta, hogy a következő egyesületi esztendőben neki mi lesz a teendője, mert a szerepeket kiosztották részletes utbaigazításokat adva. Egyszóval a tervszerűséget lehetetlen volt észre nem venni az ő munkájukban.

No mármint lássuk a paralell kép másikat. A magyar protestáns irodalmi társaság, melynek főkontingensét szintén a papok teszik, elmegy Ujvidékre a szerb, német délvidék kulturális centrumába. Az ottani maroknyi magyar társadalom mindent meg

és imádkoztatok azokért, akik titeket háborgatnak és kergetnek titeket (Mát. 5, 44). Ez a krisztusi szeretet nem ismeri a ker. felekezetek egymás közötti torzsalkodását s más nézetűek felett kimondott anathematát s ez a szeretet megadná felekezeti s nemzetiségi viszályok által dult hazánknak is a békességet. S ki ne óhajtaná, hogy kik itt, e magyar földön laknak, legyenek egyek szívükben, szeretetben forradjanak össze? Ezt az érzületet azonban a bibliával való közvetlen érintkezés teremtheti meg a gyermekben.

Óh! a bibliának az emberekre, mint Isten gyermekeire, testvérekre vonatkozó felfogása (Mát. 2, 10., Mát. 23, 9). fenségében utólrhetetlen magaslaton áll. Hiszen ugyanaz a bűnös, gyarló ember úgy fog feltűnni a gyermek előtt, mint az isteni, szerető gondviselés tárgya. Hátha még megismeri a Krisztust, kibén bűnbocsánat és örök élet lett osztályrészünkké, életcéljáról való felfogása; azt a Krisztust, ki most is él s ki úgy szerette s úgy szereti a kis gyermekeket: hívogatja magához, ígérvén nekik mennyek országát (Márk 10, 14.), büntetéssel fenyegeti azokat, kik gondjokat fel nem vesznek, vagy őket megbotrányoztatják, jutalmat ígér azoknak, kik őket szeretik. (Máté 18. r. 19. r. 25. r. stb.) Ez az összefüggés a világ, az emberek és Isten között, hol a gyermek is önmagát egyik alkotórészül ismeri fel, kire kötelességek néznek s hivatás vár, hol a munkát siker, az erényt jutalom követi, mialatt a gonosznak mindjobban háttérbe kell vonulnia, teremti meg a gyermekekben a keresztyén-

ség felséges idealismusát, eszményi életfelfogását. A rideg tudást lélekkel látja el, hogy a jelenségek alatt azok belső okait ismerni tudja, a földi defectusokat: szegénységet, bánatot, elhagyatást a kedély gazdag világával pótolja, egyszóval megadja azt, ami abból az amerikai nevelésből hiányzott.

Ne higye senki, hogy nem a gyermekeknek való a biblia. A kicsiny és csecsszózó gyermekek szájak által végezte el az Ur az Ő dicséretét (Mt. 21, 16., Zsolt. 8, 3.): Timotheusról is az mondatik, hogy gyermekiségétől fogva tudta a szent irásokat. (2. Tim. 3, 15). Rooseeauanak pädagogiai elve, hogy a vallást a tudományok között leghátul kell hagyni, agyrem. Volt alkalmam utalni rá, hogy a gyermek vallásosnak születik. Nem a tudósok metaphysikai istenét fogja ő megismerni, hanem azt, kinek keze nyomát mindevütt látja, érezi. Innen, hogy a csodás elem, ami a bibliában található, ellenállhatatlan varázsszal ragadja meg a gyermeki szívet; egy sajátos világhoz tartoznak ők, „kiket a paradicsomhoz, honnan a földre jöttek — Daudet szerint — még egy finom. arany fonál köt; . . . s szárnyaik vannak.” Könnyen itt hagynak bennünket. Maga Idvezítőnk jelzi a gyermeki lélek égi eredetét: ezeknek angyalai a mennyországban mindenkor látják az én mennyei Atyámnak orcáját (Mát. 18, 10); mintha csak szükségük volna még az ég védelmezésére. vezetésére. Hogy mind tisztább istenfogalomra kell őket tanítani, az természetes. Az én kedves emlékü professorom, Böhl ezt így fejezi ki: az emberi szív természeténél fogva róm. katolikus; de evangélio-

tett a lelkes fogadásra. Szép is volt az mindenképpen. De 48 órát se tartott az egész. Az ottani intelligentia páratlanul szives érdeklődést mutatott, de hogy a környékben szétszórva lakó magyarság, kivált a nép, tudott volna valamit a dologról, alig hiszem.

Általában a mi protestáns népünk nagyon keveset tud az irodalmi társaságról, a koszoru terjesztése terén is még igen sok a teendő, sőt intelligentiánknak a társaságon kívüli része se igen vesz tudomást arról, hacsaknem azokon a helyeken, ahol éppen az évi vándorgyűlés tartatik.

Hanemhát nem ez a főpanaszom, hanem az, hogy a társasági közgyűlés rendkívül kurta időbe van beszorítva. A diszgyűlés szép úgy, ahogy van, talán kétfelolvasás helyett egy is elég volna, tekintettel a nagyméretű istenitiszteletekre, a sok üdvözlő beszédre s elnöki megnyitóra.

De hogy tanácskozássra mindössze 2—3 óra maradjon, annak is a fele üdvözlő, megnyitás és felolvasás, — a másik felének nagyobb része egy gyorsan elreferált évi jelentés lévén, — correcte szólva tehát, hogy az egész tanácskozás egy félórás vita legyen: no hát az semmiképp se lehet helyes.

Most már a belmissiói értekezletek is évről-évre szűkebb körben tartatnak s egyre kisebbedő terjedelmükben ugyyszólván jelentéktelenné válnak, nagy kárára e fontos ügynek.

De visszatérve a közgyűlésre, nagy mértékben megnehezíti még annak a kis tárgyalásnak is a menetét az a körülmény, hogy az évi titkári s pénztárnoki jelentést csak akkor olvassák fel, s így hirtelenében hozzá szólni a dolgokhoz bajos.

Volna tehát egy pár szerény kerelmem, amelyeknek tartalmát azt hiszem sokan helyeslik olvasóink

közül. Ezek elseje pedig abban áll, hogy az irodalmi társaság lefolyt évi működéséről szóló jelentéseket előre készítse el az elnökség és titkár, s azt a tagoknak a gyűlés előtt legalább egy héttel küldje meg. Akkor bizonyára többen és alaposabban szólnának hozzá a társaság folyó ügyeihez, s valószínűleg teremnének életre való javaslatok.

A másik kérelem pedig, s ez talán még fontosabb, a következő: hosszabítsa meg az elnökség a jövő közgyűlések időtartalmát. A felolvasókat kérje meg, hogy előadásuk conclusiójaképpen tegyenek bizonyos javaslatokat arra nézve, miként érvényesítenek az o általuk felvetett eszmék a gyakorlati életben a közgyűlésről szétoszló társasági tagok által. Akkor aztán a felolvasás felől üdvös eszmécsere indulhatna meg, a javaslatokból konkrét működési programmpontok válnának. S minden következő gyűlésen be kellene számolni aztán a felől, hogy a felvetett ideák miként hol és mennyiben érvényesültek az életben? Tervem szerint minden egyházvidékről, a hol a társaságnak szakosztályokat szerveznének, egy hónappal előbb a titkárhoz beszámolnának a helyi elnökök a tett lépésekről, s ezek alapján referálná a központi főtítkár az illető ügy állását. Hogy világosabban és kevésbé abstracte beszéljek, példát hozok f l. Ime itt volt a tavalyi gyűlésen a Tisza István gróf, az idein Bernát István felolvasása arra vonatkozólag, miként kellene a prot. egyház vezérfériaianak, első sorban a lelkészeknek eljárni a társadalom turbulens alsóbb rétegeivel szemben, a kik magukat, nem éppen correctül, socialistáknak mondják. Már most kérem szeretettel, én kíváncsi volnék arra, mi lett vagy lesz a foganatja ezeknek a szép felolvasásoknak?

mivá — vagyis reformátussá — kell azt tenni (Allg. Pädag. 103.) A nevelés végeélja a tökéletesedés.

Egyszóval igaza van Tolsztojnak: „Meg vagyok győződve, hogy a mi társadalmunkban a biblia nélkül a gyermek és ember fejlődése szintoly lehetetlen, mint amily lehetetlen volt a görög társadalomban Homér nélkül. A biblia egyetlen gyermekolvasókönyv s mintául kell szolgálnia az összes gyermekolvasókönyveknek. Ugy tetszik nekem, hogy az emberiség gyermekkorának a könyve örökké a legjobb könyve lesz minden ember gyermekkorának, melyet helyettesíteni semmivel nem lehet. (Felméri: Nev. tud. kézik. 510.) Amde benne Isten örök bölcsesége jelentetett ki, mely — gondolom Tolsztoj szerint is — felül áll minden emberi bölcseségen.

* * *

Óh! mily sokat kellene beszélnem, hogy az örök Kegyelem ilyen könyvvel ajándékozta meg az emberiséget, ha az idő sietésre nem intene. Szólok hát röviden befejezésül azokról az eszközökről, melyek segélyével szent könyvünket a gyermekek előtt ismertté, kedvessé tehetjük.

I. Feltétlenül elismerem a bibliai történetek készítésének jogosultságát, már csak 5. Móz. 6, 20. kv.-re tekintettel is, de nem úgy, hogy a földolgo háttérbe szoruljon, hogy a bibliát magát a gyermekek meg sem ismerjék. S nálunk van erre eset. Különösen csekélyebb elvonási képességgel bíró gyermekek fogalommal sem bírnak magáról a bibliáról, bár örökösen abból tanulnak kivonatokat. Nem sze-

rették azt meg gyermekkorukban, nem olvassák nagy korukban. És ezért kell annak kezökbe adásáról gondoskodni. Angol országban pl. a községi iskolák növendékei a napi leckét bibliaolvasással kezdik. S miért ne lehetne ez úgy nálunk is, még hogyha oly kevés időre szoríttatnék is az? Egyelőre a ref. tanítói kar fáradsága lenne a felolvasandó anyagnak kiválasztása. Később bizonyára keletkeznének bibliai kivonatok, mert a szükség megteremtené őket. Azt már említettem ugyanis, hogy nem minden „tejnek eledele“ a bibliában és semmi-elv annak ellene nem mond, hogy *gyermeknek* kivonatos bibliát készítsünk, más kérdés természetesen a családoknál használatos biblia. Az ilyen kivonatok aztán nagy haszonnal volnának elláthatók jegyzetekkel, rövid magyarázatokkal Homérral ellátjuk ilyenekkel s bibliánkkal ne törődnénk? Alsóbb osztályokban olvashatna maga a tanító s a növendékek utána néznék; esupán annyit jegyzek meg, hogy alsóbb osztályokban inkább az öszövetség, felsőben az új, inkább a történeti, mint az elvont fejtegető, szóval a gyermeki felfogás köréhez alkalmazott szemléltető rész olvassassék.

II. Mai ker. életünk egyes kiváló mozzanataira a bibliában olyan összefüggő előadás igen sokszor nem található, amelyből a gyermek teljes képet alkothatna magának. Ilyen esetekben a gyermekeknek előkészítésre van szükségök. A ker. nagy ünnepek, hozzá számítva a reformációi emlékünnepeket, más alkalmi esetekkel, oly mozzanatok, melyeknek állandó nyomokat kell hagyni a gyermek lelkében. Ilyen esetekben úgy nevezhető „bibliai előadásokat“ tartá-

Tiszta dolog, hogy a vallás nemcsak szertartás, hanem a vallás élet, az élet pedig küzdelem.

Hitet, szeretetet kell bevinni az élet küzdelmeibe. a szivekből kioltani a nemtelen alantjáró vágyakat, bűnös szenvedélyeket, s ideálokat kell azokba beplántálni. Feladatunk, hogy az evangélium szavával megóvjuk a rothadástól az erkölcsi életet. Bevigyék az evangéliumot a humanismusba, s a szerencsétleneknek tegyük azt kézzelfoghatóvá, reformáljuk a társas életet, és így tovább.

Hanemhát kérdem, bár mindezt mindnyájan tudjuk, hol van a bizonyosság, hogy kötelességeinket csak ugyan teljesítjük-e, hol a beszámoló?

Szilassy Aladár keresztyén ifjúsági egyletek alakítására buzdít. Kíváncsi vagyok, hány közgyűlési tag alakítja meg azt a saját egyházközségében?

Nemde nem úgy tűnik-e fel a szép közgyűlés, így, ahogy van, mint egy igen lélekemelő, de mégis meglehetősen hatástalan parádé, melyről a mindennapi élet folyásában, pár hét múlva már egészen megfeledkezünk, egy szép kirándulás az országnak egyik vagy másik részére, melynek természeti szépségeiért megy a gyűlésre a legtöbb ember, de a mely vidéknek egyházi viszonyaival megismerkedni kevés tag óhajt. Bizonyossága ez állításom igazságának az, mennyire kevés érdeklődés kíséri a helyi üdvözlő beszédek, mihelyt azokban a chablonos udvariassági frázisokon túl más valami is van t. i. különösen. ha a szónok a helyi egyházi élet részletesebb ismertetésére tér ki.

Tovább megyek, s merészen azt kérdem, lehet-e általánosságban protestáns egyházi életéről beszélni. Hivatalos egyházi administratio van, szertartások vannak, de egyháztársadalmi tevékenység, kivált a refor-

nék behozandónak. Összegyűjteni egy-egy iskolának összes növendékeit, ahol a tanítók felváltva bibliai felfogással és tartalommal magyarázó előadásokat tartanak. És, ha ennek kötelességszerűleg így kellene lenni, száz még száz más tárgy kínálkoznék viszont, melyeknek meghallgatására a gyermekeket össze lehetne gyűjteni. Társadalmi kérdések: Isten, haza, család stb. sőt erkölcsi tartalmu szépirodalmi tárgyak összehozhatnának így tanítót és tanítványt. Vegyük csak figyelembe az újabb szokásba jött ifjúsági összejöveteleket és téli estéket. Itt, az elemi iskolában kellene annak alapjait megrakni, hogy a gyermekek hozzászokjanak az összejövetelekhez s akkor a serdült korban is nagyobb hatást lehetne rájuk gyakorolni. Tudjuk, hogy a kath. egyház ereje az egyesülésben van, nekünk pedig gyöngeségünk, hogy egyesülni nem tudunk. Oh! mennyi ifjút meg lehetne pedig a zülléstől menteni, hiszen kimondhatatlan ma napság, különösen városokban, az ifjúság erkölcsi nyomora s e mi városunkban pl. alig múlik el hét 13 (!) — 20 éves gyermekek és ifjak öngyilkossága nélkül. Sok és nagy előnye volna e gyermekösszejöveteleknek a gyermekszindarabok felett. Nem kerülne annyi fáradságba, nem járna költséggel, mindenki részt vehetne benne s nem szolgáltatna tág teret a hiúságnak, gyermekek elbizakodásának, gyöngébbek lenezésének stb.

III. Zsoltárok könyv nélkül taníttatása, azoknak gyermekkarok általi énekeltetése szintén a bibliának megkedveltetéséhez járul hozzá. Megvan ez ma napság is, mondják; de én sokkal intenzívebbé szeret-

mátus gyülekezetekben alig. Pedig hiszen az irodalmi társaság programja erre is kiterjedne.

Rosszúl esett látni az újvidéki gyűlésen azt, hogy az evangélikusok nagyon kis mértékben vettek részt abban, püspökeik közül nem jött el egy sem.

Ilyes jelenséget már pár év óta lehet észlelni. Egyik ok talán abban van, hogy a Luther-társaság élénkebben érdekli őket. Kár, hogy legalább egyháztársadalmi és irodalmi téren sem tudunk megférni egy gyékényen. Pedig az e téren való unionnak magyar nemzeti szempontból is nagy jelentősége volna.

Sok mondani valóm volna még. De nem akarom, hogy unalmassá tegyem cikkeim hosszúságával az újvidéki gyűlés témáit, mert hiszen éppen az volt a célom, hogy érdeklődést keltsek irántuk. Nem tudom, sikerült-e?*

Dr. Gergely György.

TANÜGY.

Osztályozás, tulzsufoltság, gyermektanulmányozás.

Napjainkban már csak hírből ismerjük azt az időt, a melyet a nevelés patriarchális korának nevezhetünk, a mikor még az iskola nem diplomagyár volt mint napjainkban, s a mikor tanárt és tanítványt

* Azokat az eszméket melyeket cikkirő barátom felvet általában én is mind helyeslem. A M. P. I. T. vándorgyűlésének eddig nagyon kevés hatása volt az életre s még kevesebb lesz ezután, ha az eddigi keretből ki nem lép. Üdvözlöm cikkirőt, hogy ezt a kérdést is napirendre hozta. Szerk.

ném tenni. Hogy átéreznék annak most heves lükte-tését, majd a bánatban vigasztalását, hogy reményt, bizalmatkelő szavai mélyen bevésődnének a gyermeki lélekbe: hiszen azok a zsolttárok mondják, hogy, Isten hatalmát kell hirdetni a csecszopóknak is (VIII. 3.); azokból ismerik meg, hogy mily drága ajándékai ők Istennek a szülők számára (CXXVII. 3.) mily boldoggá lehetnek általok a szülők (CXXVIII. 3—4.); azokból ömölhet szívökbe a zsolttáriró Istenben megnyugvása: Gyermek voltam meg is vénhedtem, de soha nem láttam, hogy az igaz elhagyatott volna. (XXXVII. 25). Meggyőződésem szerint különösen hatásos lenne a typicus értelmezés. Az újabban készített kihagyásos zsolttárok is azzal a felfogással készültek, mert mindenütt a zsolttáriró Dávidot stb. látják, mert Jeruzsálem, Sion, Izrael, Jákób és a pogányok alatt nem szeretnek mást érteni, mint amit szószerint jelentenek; de tessék csak a zsolttáriró örömét, szenvedését a saját életeseményekre, esetleg a Messiásra vonatkoztatni, Jeruzsálem alatt a hívők seregét, Sion alatt a templomot, Izrael alatt a választottakat, Jákób vagy Ábrahám alatt a hívők atyját, pogányok alatt hitetleneket, mely elnevezés gonoszokkal azonos, érteni s a gyermeki lélek megtalálja érzelmeinek visszhangját a zsolttároknak, hát ha még később az élet küzdelmeiben visszacsenge-nek azok füleiben. A zsolttárok gyakorlati alkalmazása aztán — a mindennapi énekléstől eltekintve — különösen az u. n. „gyermekisteniszteletek” behozásában történhetnék.

IV. Jöjjetek ide fiaim és hallgassatok meg en-

nem választott el egymástól oly nagy távolság, mint jelenleg. Igaz hogy nem is volt kénytelen a tanár olyan nagy létszámú növendéket tanítani, tehát tanár és tanítvány egymást kölcsönösen jobban megismerhették, s a tanár tanítványainak tehetségeit, hajlamait alaposan ismervén, azokra tervszerű hatást gyakorolhatott.

De mit látunk napjainkban? A nagy létszám miatt legtöbb tanár tanítványairól nem tud véleményt mondani, ha csak zsebkönyvét és az abban feljegyzett néhány adatot meg nem nézi, s ítélete még így is tévedhet, mert évi 9—10 feleletből aligha nyerhető a tényleg végzett munkának hű képe. Nagy része van ezen körülményben annak is, hogy a régi osztálytanítók az iskolai év minden napját és óráját tanítványaikkal töltvén, azokkal alaposan foglalkozhattak, míg napjainkban a szakrendszer mellett némelyik tanár heti 2—3 órán át fordulván meg némelyik osztályban, éppen nincs alkalma tanítványai megismerésére, idejét a magyarázás, meg a kérdés veszi el, mely utóbbira igen nagy súlyt kell fektetnie, mert hiszen mai tanításunk főcélja az osztályozás.

Ily körülmények között éppen nem lehet szó tanár és tanítvány közti valódi benső viszony kifejlődéséről. A tanár csak mint szigorú bíró ismeretes a tanítványai előtt, kinek kezében igen hatalmas eszköz a zsebkönyv, melynek egyes adatait a tanuló igyekszik minden fortély felhasználásával magára nézve kedvezően irányítani, hiszen mint mondják:

gemet: az Urnak félelmére megtanítlak titeket (Zsolt. 34. 12.) — mintha csak a lelkipásztorok nevében szólna Dávid szavakban s mintha csak nekik tenné Mózes első sorban köteleességük az Ur beszédeinek a gyermekekkel való megtanítását (5. Móz. 4. 10. 11. 19.) Igen, köteleességünk a gyermekekről való lelkigondviselés is s ez a külföldön szokásos gyermekisteniszteletek útján történhet leghathatóságban. Ilyeneket esakis a templomban tartanék, a III. elemi osztálytól elkezdve, az összes gyermekekkel együtt, az imádkozás, predikálás és utánna közeit mindig énekszámokkal töltve ki, melyekre a gyermekek előre elkészítendők. Nehéz itt a lelkésznek feladata, kinek figyelembe kell venni ama Pál apostoli elvet: „Mikor gyermek voltam, úgy szóltam, mint gyermek, úgy értettem, mint gyermek; minékutánna pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermekekhez illendő dolgokat.

Teljes elismeréssel adózom azoknak a törekvésnek, melyek az ifjúságot az istenisztelek keretébe akarják bevonni, de vessük meg annak alapjait az elemi iskolában, a gyermekkorban. Azt mondják, hogy a német nemzetnek a francia feletti diadala a legújabb korban a német iskolatanítók érdeme; hogy Németország dalai I. Napoleont halálra énekelték. (Böhl. Allg. Päd. 131.) A helyesen vezetett népnevelés meggyőzőhetlenné teszi egy nemzetet s — valamig benne megvan az eszményiek utáni lelkesedés, — van az élethez „jog és erő.“ Tehát vissza a bibliához. Ne érveljenek nekem pädagogiai elvekkel, örök bölcseséget tanul abból mindenki; hagyjanak el a studiomokból, csak a kedély, a szív, a vallásos érzés paragon ne maradjon. Toldozzuk, földozzuk romlott korunk hiányait, ahogy lehet; ámde ne feledkezzünk meg a jövőről, vessük meg a megújuló Magyarország alapjait egy bibliai jellemű és felfogású új nemzedék felnevelésével. Mezőtúr.

Lic. Lencs Géza

theol. m. tanár ev. ref. lelkész.

tisztességes család nem vétek. Ime így neveli mai tanrendszerünk a tanulókat bele a nagyképűsködébe és sok esetben a csalásba!

Hogy napjainkban virágkorát éli a notesz, annak nem a tanárok az okai, hanem az intézetek túlnépessége. Pedig hogy a notesz mennyire nem jó pädagogiai eszköz, mutatja amaz ösztönszerű idegenkedés, melyet a notesz szemben öregebb tanároknál észlelhetünk. Igazuk volt, hogy a régi osztályrendszer mellett a zsebkönyv igen rossz nevelő eszköz lett volna, éppen azért a szakrendszer mellett a körülmények kényszerítő ereje nyomta eme régibb tanároknak a kezébe is a zsebkönyvet, melytől azonban mindig és pedig méltán idegenkedtek. De másképen heti néhány óra alatt hogyan volna lehetséges az egy tanár előtt megforduló 2—300 tanulót alaposan kiismerni? Csodálkozhatunk-e rajta, hogy ha legtöbb tanár sokat töpreng azon hogy vajjon az általa számokban kifejezett előmeneteli eredmény tényleg megfelel-e a valóságnak és hogy az adott osztályzat nem mutatja-e a tanulók előmenetelét a valóságnál alacsonyabbnak, vagy magasabbnak.

Természetes, hogy mindezeket a legtöbb tanár beismervén, a tanfőriak igyekeznek a bajokat orvosolni. Megindult a sok oldalú vita az osztályozásról, mely vitában többen igen gyökeres orvoslást óhajtván, azt mondják hogy töröltessék el az osztályozás és csak két fokozat legyen, melyek közül az egyikbe sorolandók mindazok, a kik megfeleltek a követelményeknek és így tovább haladhatnak, a másikba pedig azok, a kik meg nem feleltek tovább nem mehetnek. Nem habozom kijelenteni, hogy az ilyen terv a szegény agyon terhelt diákok kimelésére irányuló törekvés, a mi jogos ugyan, de célját téveszti. Igazságosságra és ne szájalomra és könyörületre törekedjék a tanár, s viszont igazságos és megérdemelt osztályzatra számíton a tanuló és ne olyanra a melyért eleget nem dolgozott. Ne téveszzük azt se szem elől, hogy azok az egyes és négyes szám közt mozgó fokozatok a nemes verseny előmozdítói, s a ki ismeri a tanulók többségének könnyelműsége hajló természetét, bizonyosra veheti, hogy legtöbb tanuló csak annyit fog tanulni, a mennyi elég ahhoz hogy megfelelőnek osztályoztassék, s magaviseletében is csak arra fog törekedni, hogy ugyan csak a két osztályzati fok szemmel tartásával el ne távoíttassék az intézetből. A nemes verseny kifejlődésének sehol semmi nyoma sem lenne, pedig az életben is versenyeznie kell, mert az élet osztályozza csak igazán az embereket és pedig sokszor igen is igazságtalan módon.

Hasonló könyörület szelleme hozta létre a félévi osztályozást is, mert a főérv az volt ugyan, hogy az osztályozás a tanítás rendes menetében mindig némi fenakadást okoz, de igen jelentős érv gyanánt szerepelt az is, hogy az ünnepeken a családi békét nem kell megzavarni, pedig a vége a dolognak az, hogy az ellenőrző értekezletek eredményéről a megfelelő előmenetelt nem tanúsító tanulók szülei értesítettvén, a házi béke több helyen így is felzavartatik. No de ne fogjuk fel azért olyan sentimentálisan a házi béke kérdését, hiszen azaz ünnepi hangulat a tanulóra nézve még hatásosabbá teszi azt a bizonyos „békezavarást.“ Inkább vonjuk le a következtetést abból a kétségtelen tényből, hogy a tanulók meg nem felelő előmenetelében nagy részben a mai iskolai rendszer is hibás, mert iskoláink túlszűfolttsága mellett fentiekből kifolyólag igen nehéz feladata a tanárnak az, hogy minden növendékével

egyéni foglalkozzék és azoknak tehetségeit s erkölcsi érzületvilágát alaposan kiismerve, valódi nevelői munkát végezzen tanítványainak helyes irányításával.

Tudjuk, hogy a tulsufoltság kérdése ugy elemi, mint középiskoláinkban napirenden van és a tanfériak hathatósan követhetnek állandóan a tulsufoltság megszüntetését. De vizsgáljuk meg csak, hogy mennyit nyernének vele a tanulók és tanárok. Mint ideális állapotot emlegetik és sürgetik, hogy egy osztályban 40 tanulónál több ne legyen. Vajjon, ha ez, mint remélhető, keresztül vitetik is, az egyéni nevelés biztosítva lesz-e? Azt hiszem, hogy a céltől még így is távol vagyunk, mert a szakrendszer mellett pl. az a tanár, a ki 4—5 osztályban tanít (pedig ez rendes eset) közel 200 tanulóval foglalkozik, ezeket pedig csakis alapos kiismerés után lehetne irányítani, az alapos kiismerés pedig így sincs biztosítva.

Ily körülmények közt, hogy a tanfériak a tanításnak bármely fokán eredményesen nevelhessenek, nem képzelhető el, hiszen a nevelés hiányos volta már az elemi iskolában megkezdődik, ahol több tanító százat meghaladó létszámmal küzd, s az átlagos létszám kiszámítása alkalmával is 70—80 tanuló jut egy elemi osztályra.

Mi tehát a teendő abban az irányban, hogy a tanulókkal való egyéni foglalkozás és így az igazi nevelés lehetővé tétessék? Miután a létszám tekintetében belátható hosszú ideig nem lesznek a tanfériak abban a helyzetben, hogy kevés tanuló megfigyelésére és irányítására fordíthassák teljes erejüket, arra kell törekedni, hogy minden rendelkezésünkre álló eszközzel tegyük intenzívebbé a tanulókkal való foglalkozást.

Ime ebben látom én annak az újabban nálunk magyaroknál is felmerült és már nagy arányúvá fejlődött mozgalomnak a jelentőségét, mely a gyermektanulmányozást tűzte ki célul. Nem egyéb ez, mint az iskolai munka intenzívebbé tételére való törekvés, a mely arra képesíti a tanfériákat, hogy ne csak előadjanak, sőt ne csak tanítsanak, hanem valódi nevelő és irányító munkát végezzenek.

Az igazi értelemben vett nevelői munka, még akkor sincs feltétlenül biztosítva, ha tulsufoltság esete nem forog is fenn valamely iskolában. A ki a gyermeki lélekben olvasni nem tud, a ki a gyermek tehetségeit, hajlamait, jó és rossz szokásait alaposan nem ismeri, csak arra képes minden lelkiismeretes munkája mellett is, hogy a tanterv által követelt tananyagot pontosan elsajátíttatja tanítványival. De milyen hosszú ut van még ettől az olyan értelemben vett nevelői munkáig, mely a gyermeki lélek alapos ismerete alapján minden tanulóval, annak tehetségei, hajlamai és erkölcsi tulajdonságaihoz alkalmazott célszerű módon bánik. Egyéni nevelés csak így lehetséges.

A gyermeki léleknek ily célból való tanulmányozása nem régi, mert bár 1787-ben már kiadta Tiedemann marburgi tanár: A lelki képességek fejlődése a gyermekeknél c. művét, mégis csak a XIX. század második felében indult meg ez irányban a rendszeres munka. Azonban bár a gyermektanulmányozás még nem nagy multtal bír, mégis fejlődése rohamosan történik. Amerikában, különösen az Egyesült államokban és Canadában oly hatalmas

lendületet nyert, hogy Amerika ma már a gyermek tanulmányozás kérdésének ugy elméleti, mint gyakorlati művelésében tulszárnyalta Európát, mert Amerikában már ez idő szerint is a tanárok, tanítók, és szülők ezrei foglalkoznak a gyermektanulmányozással, s az adatok nagy halmaza vár a hozzá értő nevelők és paedagogiai írók feldolgozására.

Különösen a tanítóképző intézetek figyelme fordul eme kérdés felé, a mit különben természetesen is kell tartanunk. Az amerikai tanítóképző intézetek magas célt tűznek ki a gyermek tanulmányozás elé, a mennyiben nemcsak a növendékek öntudatos megfigyelésére képesítik a leendő tanítókat, hanem arra is, hogy mint tanítók önállóan is buvárkodhassanak. Igaz hogy ebben nagy része van az északamerikai tanítóképző intézetek magasabb színvonalának is, a mennyiben ott teljes középiskolai képzettséggel lépnek az ifjak a tanítóképző intézetekbe, innen van, hogy némelyik növendék pályája végén már önálló buvárlatokat is végezhet.

Bár a gyermektanulmányozás még ez idő szerint kevés pozitív eredményt mutathat fel, hatása már ez idő szerint is észlelhető. Az a hatalmas paedagogiai érdeklődés, mely ott észlelhető, annyira közérdekűvé tudta tenni a nevelésügyi kérdést, hogy a new-yorki közoktatásügyi kormány már elérkezettnek látja az időt, hogy a gyermektanulmányozás eddigi eredményei alapján is az iskolák tanulmányi rendszerét alaposan átalakítsa.

Nálunk különösen az 1896-iki II-ik egyetemes tanügyi kongresszus óta irányult a gyermektanulmányozás felé a figyelem, s már is szép eredményekre vezetett, a mennyiben 1903-ban megalakult a magyar Gyermektanulmányi bizottság, melyen az ügyet napirenden tartja.

(Folyt. köv.)

Paedagogus.

IRODALOM.

Terjesszük a Mustármagot!!! * (Vissza- és előretétele.) A „Mustármag” — Istennek kegyelméből — egy évi pályafutásra tekinthet vissza. Most egy éve indult, szinte félve, amint az előtte álló akadályokra és nehézségekre, s a maga gyengeségére tekintett, de bizva egyuttal az erős Istenben, akinek dicsőségére munkálkodni kívánt. S akik Ő benne biznak meg nem szégyenülnek, — e kis lapocskák sem szégyenültek meg. Akadtak munkatársai, terjesztői (különös hálával kell ezek közt a Bethánia-egyesület tagjainak buzgalmáról megemlékeznie) előfizetőinek száma mindjárt az első évben elérte az 500-at, ami azt jelenti, hogy a lap költségei nemcsak fődözve voltak, hanem hogy a tiszta jövedelemből már egy-egy kövecskével hozzájárulhatott a különböző evangéliumi munkák építéséhez. Ezek azonban még csak a külső eredmények, hogy mik a belsők, a lelkiek, annak megítélését a kegyelmes Istenre bizzuk. Ő ítélheti meg csupán, hány szívet ébresztett föl a

* Felkérésre igen szívesen közöljük.

Szerk.

„Mustármag“ a közönynek álmából, hánynak gyenge hitét tette erősebbé, hány szomorkodó lélekbe vetette a vigasztalásnak egy-egy sugarát, hány nőt indított buzgó imádságra, komoly munkára? E kérdésekre ma még nem felelhetünk, de céljaink ezek voltak, s, mivel nem a magunk erejében munkálkodhatunk, hanem az Ur erejére támaszkodva, *hisszük, hogy nem is munkálkodtunk hiába.* A dicsőség az Ové — ami mulasztás, gyarlóság, hiba volt munkánkban, az a mienk, gyarló embereké. De Ő segítsen előbbre, többre!

Igen, *többre!* Az eddig elvett áldásokért az legyen a hálaadás, hogy még több áldás elvételére nyujtsuk ki kezünket, nyissuk meg szívünket. A „Mustármag“ szerkesztője bizva az ő kegyelmes Istenének ígéreteiben „kegyelemről-kegyelemre“ akar haladni s azért még teljesebben az Ur rendelkezésére bocsátja magát, szent országának építésében. S erre kéri olvasóit is. Lássák meg ők is az ország-szerte uralkodó lelki nyomort, a hitetlenséget, s a bűnnek száz és százféle változatát, melyek elpusztulással fenyegetik nemzetünket. Hány *régi, tősgyökeres magyar család* tett tönkre a *könyvmű-pazarlás, élvezetrágy?* Hány ifjut sodor kárhozába, kerget öngyilkosságba az ital, a kártya, a léha szenvedélyek? Hány ifju leány dől szégyenbe, testi és lelki nyomorba, mert nincs senki, aki megfogja kezét, mikor az örvény szélén jár, s a maga lelkének sincs semmi biztos támasza, amelybe megfogózhatnék? Hogy terjednek Istentől megáldott honi földünk népe közt az istenkáromlás, istentagadás, s az ezekből származó különféle szociális bajok és veszedelmek? És, ha mindezt látjátok, oh én *édes hazámnak leányai, akik szeretitek hazátokat, és hisztek az Istenben, — nem tudnátok-e úgy szeretni hazátokat, hogy valamit tenni is óhajtsatok érte, s nem tudnátok-e úgy hinni Istenben, hogy az óhajtatott tette is érleljétek?* Higyjétek el, hogy ez lehetséges, de csak úgy, ha magatok is igazán Istenhez fordultok. A hozzá vezető utat igyekszik előttek a „Mustármag“ is egyengetni, azt már bizonyosan észrevettétek, s e tapasztalatra hivatkozva a szerkesztő teljes bizalommal fordul hozzátok e kérrrel: terjesztétek a „Mustármag“-ot!

Tegyétek lehetővé, hogy minél több magyar nőnek legyen alkalmá egy ilyen határozott evangéliumi lapot olvasni, ezáltal hitében erősödni, s a bűn ellen valló küzdelemben az Isten országának terjesztésében munkába állni. Ez már az első lépés arra, hogy mindenki, aki e lapot olvassa, tegyen is valamit az Urért, ha másnak is ajánlja e lapot, mely az Ur dicsőségét hirdeti.

A „Mustármag“ első évfolyama még nem járt le, az év végéig tart, mint előre is jelezve volt. Az új évfolyam 1905. jan. 1-én kezdődik, de már most is lehet rá fizetni. Az előfizetés egész évre (10 számra) 2 korona, de aki már október hó folyamán belép az előfizetők sorába, s a 2 koronát lefizeti, kapja ennek fejében az ebben az évben hátralevő két számot is, tehát összesen 12 számot. Mostani olvasóinkat kérjük, hogy egész erővel lássanak hozzá ily értelemben az előfizetők gyűjtéséhez, mely célra mai számunkhoz gyűjtőívet és postautalványt mellékelünk. Lépünk be az új évbe legalább is megkétszereződött sereggel! A kegyelem Istene segítsen erre bennünket. A „Mustármag“ szerkesztősége. Budapest, II. Mész-utca 6.

Mindenható szeretet. (Teleológia és telepátia), írta Széki Ákos. — Csiky Lajos, theol. akad. tanár, a még kéziratban átnézett műről következőképpen nyilatkozik a szerzőhöz írt levelében:

Kezembe vettem, olvasni kezdtem s fokozódó érdeklődéssel, rengeteg sok dolgom közepette is egy folytatásban átolvastam „Mindenható szeretet“ című tanulmányát. Azt ígértem, hogy két hét múlva adom azt vissza s íme 48 óra sem telik még el és olvasni tetszik a tanulmány felől való véleményemet.

Hatalmas olvasottság, az olvasottakat feldolgozni tudó tehetség, mélységes komolyság s e mellett élő bibliai hit, tehát tudatos vallásosság, tudás és hit jellemzik e tanulmányt. Reánk theológusokra végzetlenül érdekes és értékes benne a „Gondviselés“ című szakasz, amely az isteni gondviselésről, reám nézve legalább sok, egészen új szempontot állít fel. . . . Az irány tiszta és világos; ahol a hit régióiba száll fel, ottan éppen emelkedett. . . .

Ezen mű, mint a szerzője által megindítandó *Ezerjő, egyetlen olvasó könyvtár* című vállalat 1. sorozatának 1 és 2. füzeté, körülbelül 6 nyomtatott ivnyi terjedelemben, ez évi november hó közepe felé fog megjelenni.

Olcso szépirodalmi vállalatunk nagy számmal van olyan azonban, amely az emberi lét fontosabb kérdéseivel foglalkozó és közérdekű ismereteket tartalmazó műveket is terjesztene, még eddig nincs. Az *Ezerjő, egyetlen olvasó könyvtár* e hiányt van hivatva, hogy pótolja. A *Mindenható szeretet* című mű megjelenését a következőké fogja követni: Holberg Lajos-tól *Klimius Miklós föld alatti utazása*, Swift *Gulliver utazása* című világhírű satirájának méltó párja; Dr. Szilvek Lajos theol. tanárnak *A test feltámadása* című nagy értékű munkája, amelyben a tudós szerző természetudományos alapon, sikeresen fejtegeti a test feltámadásának a biblia szerinti lehetőségét. Ezek után valamely szociológiai mű fog következni.

A vállalat egyes füzetéi pontosan meg nem határozott időben, de legalább havonta egyszer fognak megjelenni. A 10 füzetből álló sorozat előfizetési ára lelkészek, tanárok és tanítók számára 4 kor., egyes füzet 40, kettős füzet 80 fillér; másoknak az előfizetési díj 5 kor., a füzetek ára 50 fillér, illetve 1 korona. Gyűjtők 8 megrendelő után tiszteletpéldányt kapnak.

Az előfizetéseket a következő címre kell küldeni: *Széki Ákos*, Debrecen, (Bethlen-utca 60. sz.)

Szives tudomásul. Csáki István, jelenben felcsuti reform. lel. észnek, a ki „Gyász és Sirbeszédék“ c. két kötet munkája után nem ismeretlen, a már mult évben hirdettet predikációi sok akadályok miatt csak most jelenhettek meg „Templomi predikációk“ címen. Ezen eredeti beszédek gyűjteménye közvasárnap alkalmakra írott 20 predikációt tartalmaz. Kéretnek a mult évben előfizetésre jelentkezők, hogy a hosszú idő után most újból sziveskedjenek jelezni, óhajtsák-e a munka megküldését. Megrendelhető e könyv írójánál: Felcsut (Fehér megye) reform. lelkézi hivatal. Ara 3 korona, segédlelkészeknek és tanítóknak 2 kor. 40 fillér bérmentes küldéssel.

Jelentés „Dr. Luther Márton Művei“-ről A nagy reformátor Dr. Luther Márton műveiből, a melyeket Dr. Masznyik Endre szerkesztésében a

Luther Társaság bocsát közre, megjelent az I. kötet. Tartalmának java részét a 95. tétel és annak magyarázata, az ágostai és Miltitz-féle tárgyalásra, továbbá a lipesei vitára vonatkozó iratok és a római pápaságról szóló munkája képezik. A kötetet Luthernek egy-egykoru fametszet után készült képe díszíti. A kötet ára az egész vállalat aláíróinak 6 korona, bolti ára magasabb lesz. A kik diszkötésben kívánják, a kötés és jobb papiros árával többet fizetnek. A kik a kötet árát október 20-ig megküldik, a könyvet bérmentve kapják. másoknak utánvétellel, küldik szét. Jelentkezni lehet Kovács Sándor theol. akad. tanárnál, az „Evang. Theol. Otthon“ felügyelőjénél Pozsonyban, a kit a Luther Társaság a vállalat kezelésével megbízott. Ugyancsak ő hozzá kell a mű árát is küldeni.

Az erdélyi református egyház története. Irta: Pokoly József. Budapest, 1904. Ezt a becses művet a derék szerző, amint tudjuk és előszavából olvassuk, az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgatótanácsának megbízása folytán írta. Magában foglalja az egyházkerületnek történetét abból az időből, amikor az egyházkerület még önálló országos egyház volt. Három kötetet alkot. Az első kötet 1556—1604-ig tárgyalja a nemzeti fejedelmek korát, a református egyház megalakulását, az unitarismus fellépését, a nagy hitvitákat, az unitarismus hanyatlását és a róm. kat. visszahatást. A második kötetben — 1605—1690, — szó van az „orthodoxa ecelesia“ megszilárdulásáról, a virágzás korszakáról, Bethlen Gáborról, 1-ső Rákóczy Györgyről s az utolsó orthodoxus fejedelem: Apafy Mihály koráról. A 3-ik kötet, — 1691—1880. — erdélyi reformátusok sorsát a habsburg királyok alatt mondja el. Szól a Lipót-féle diplomáról s annak előzményeiről. Leírja az elnyomás korát, 3-ik Károly és Mária Terézia alatt. Méltatja 2-ik József „fogadtékos jóakarátát“ a türelmi rendelet kiadását; aztán igen érdekesen rajzolja a 19-ik századbeli főbb egyházi mozzanatokat „az országos egyház végső“ napjaiig, illetve az unióig. Ebből a futólag idevetett tartalomjegyzékből is láthatjuk, hogy rendkívül becses és nagyfontosságú munkát végzett Pokoly József, amikor ezzel a művel első sorban egyházkerületét, aztán a magyar protestáns s a multunk iránt érdeklődő nagyközönséget megajándékozta, Török Pál valamikor „korrajzokat“ írt a Dunamelléki ev. ref. egyházkerület néhány évtizedes multjából, Pokoly az erdélyi egyházkerület egész multját tárta fel, példát adva a többi kerületeknek is hasonló munka végzésére. A mű belső becsét illetőleg szakmunkatársunk arról a legnagyobb elismeréssel nyilatkozik s mi is melegen ajánljuk minden érdeklődőnek becses figyelmébe. Ugy látjuk, hogy a mű a Franklin-társulat nyomdájából került ki, de az ára jelezve nincs.

KÜLFÖLD.

A bási evang. missió-társulat 89. évi jelentése.

Kiadták 1904. július havában Básielben. Ha valaki a kül-, vagy pogány missió 15—20 évvel ezelőtt megjelent híradásait olvassa, vagy azokra vissza emlékezik, bizonyára jól eső érzéssel vette, illetve veszi tudomásul, hogy akkor az evangélikus missió a mai napság annyira érdekes *Japánországban* olyan nagy arányú eredményekről számolt be, hogy sokan úgy jósoltak, miszerint 25 év alatt *Japán* teljesen keresztyénné lesz. Hasonló vérmes reményekkel tekintettünk akkor *Chinára* is s általános volt a remény, hogy a világ evangélisatiója immár csak néhány évtized kérdése. Nos . . . ? Hát annak a 25 évnek nagy része *Japánra* nézve már elmúlt s a mint a bási evangélikus missió kezünk alatt levő évi jelentéséből olvassuk, azóta *Japánban* a felnőtt keresztyének száma csak 20,000—30,000-rel szaporodott s még több mint 26 millió japáni előtt ismeretlen az evangélium.

A mi *Chinát* illeti, szó sincs róla, ott az utolsó 10 esztendő alatt, a boxer lázadás dacára is felszökött az evangélikus keresztyének száma, de még mindig úgy állanak ott a viszonyok, hogy csak 1500—2000 kínaira esik *egy* evangélikus keresztyén.

És hogyha a teljesen pogány és mohamedán népek tömegeivel vetjük egybe a tőlük elhódított, illetve megtérített evangélikus keresztyének számát, akkor bizony azt látjuk, hogy a megtértek alig 250-ed részét teszik a pogány és mohamedán néptengernek. Az a férfiu, aki ezt a jelentést teszi, a fent említett missiói vérmes reményektől eleitől kezdve nagyon távol állott ugyan, de mégis nagyobb és gyorsabb eredményt várt, mint a minőt az idők hoztak s a minőre kilátást a mai missiói viszonyok nyújtanak. A tényállás ugyanis az, hogy a térítés még ma, a 20-ik század kezdetén is roppant nehezen megy s ahhoz nagy anyagi áldozatok kellenek, végtelen önfeláldozással járó türelem szükséges.

Am a derék missionaruskon a dolog nem mulik, mert ők meg vannak arról győződve, hogy munkájuk nem hiábanvaló; tudják ők ezt az Isten igéjéből és saját tapasztalatukból, s fennen hirdetik, hogy nem erővel, nem fegyverrel, hanem az Isten nevének segítségül hívásával végre is célhoz jutnak.

Különbén ez a missio-társaság főleg Indiában, Chinában az Arany partokon, Kamerunban fejtett ki az elmúlt évben nagyobb szabásu munkálkodást, melynek eredményéről fenti évi jelentésében pontosan beszámol.

Igen érdekes ebben a könyvben az a táblázat, mely azoknak a nevet közli születésük, kiküldetésük és elhalálozási éveik jelzésével, a kik ebből az intézetből mentek ki a nagy munkára. Ezek a férfiak az emberiség örök hálájára méltók s megérdemlik, hogy nevüket az utókor ismerje. Természetesen ma már nagy számmal vannak bentszülött missionaruskok is. Talán ezeknek a segítségével ezután már majd csak könnyebben megy az Istennek tetsző munka.

Nagy baj azonban s méltó aggodalomra szolgálhat okul az, hogy a mint a Bilazból látjuk, ez a derék társulat az utóbbi években immár az anyagiakban deficittel dolgozik. Ugyanis a mult évben bevétele volt = 1.660,424 frank és 91 cts. Ezzel szem-

ben kiadott: 1.810,738 frankot és 06 cts.-t. Tehát csak a múlt évi kiadása 150.313 frankkal és 15 cts.-el multa felül a bevételt. Ez már tiszta deficit! De már az 1902 ik év is deficittel zárult; úgy hogy az egész passiv saldo ez idő szerént = 179,322 frank és 90 centimes.

Nincs az a komoly keresztyén, a ki ne érezze, hogy ez így nem maradhat. Valamit tenni kell a világ protestáns keresztyénjeinek, hogy a derék intézet háztartásában az egyensúly mihamarabb helyre álljon. Mi magyarok véráldozattal éppen nem járunk hozzá a nagy munkához. A mi fiaink nem mennek a pogányok közzé téríteni. Járuljunk hát a célhoz adományainkkal. Lám a katolikusok Rómáról nem szoktak elfeledkezni s ki tudná felszámolni azokat a Péter-fillérek, melyek a pápa kasszájába hazánkba is évenként befolytak! Mi magyar protestánsok ne tudnánk csak valamit áldozni az evangélium terjesztésére s az emberiség üdvére! Az adományokat lapunk szerkesztője szívesen közvetíti.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Templom- és orgona felavatási ünnepély.** Fényesen sikerült felavatási ünnepélyt rendezett a mező-telegdi ev. ref. egyház f. hó 9-én azon alkalomból, hogy történelmi műemlékekkel bíró templomát, a mely még a XV. századból való, sőt egyes részei a XI—XII. századból, díszesen renoválta s bele új orgonát állított fel. Szép számmal volt képviselve a bihari ev. ref. egyházmegye lelkészi kara. A lélekemelő istenítisztelet délelőtt 10 órakor kezdődött a gyülekezet énekével a melynek elhangzása után Sulyok István esperes lépett a szószékre s a tőle megszokott buzgósággal emelte a hallgatók szívét a Teremtőhöz. Az egyházi beszédet Doma Gyula p.-ujlaki lelkész, az utóimát pedig Falussy Károly mező-telegdi lelkész tartotta, míg a keresztelést Veress István révi lelkész, egyházmegyei jegyző végezte. Végül Nánássy Imre m.-telki lelkész és Falussy Károly kiosztották az urvacsorát. Délben a „Körösvölgyi Szálloda“-ban társas ebéd volt, a melyen felekezet-különbség nélkül körülbelül 50-en vettek részt. Különösen meleg ováció tárgya volt itt az apostoli buzgóságú lelkész, Falussy Károly, továbbá a fáradhatatlan főgondnok Telegdy József országgyűlési képviselő. Este szépen sikerült táncmulatság volt. Meg kell említeni végül azt a szép áldozatkészséget, a mely ezen templom renoválásánál megnyilatkozott. Egy katolikus ur Thomsen Károly a toronyórára 1000 koronát adott, míg a község birája saját költségén állította fel az orgonát. Bár a restaurálási költség 14 ezer koronára rugott, a hiveket nem kellett semminemű adóval

megterhelni. Hozzájárult a kiadási költségekhez az országos műemlékek felügyelő bizottsága, továbbá számos más felekezetbeli. Feltűnő volt azonban, hogy az egész ünnepélyességtől távol tartotta magát a r. kath. és a gör. kel. lelkész, bár meg voltak hiva. *Igazán botrányos dolog, hogy a r. kath. lelkész, a midőn ezen az exponált helyen a szín magyarságot képviselő reformátusság elleni tüntetésről van szó, kezet fog Lapusán gör. kel. lelkész úrral, a kiről a nagyváradi lapok a multkor megírták, hogy templomában a mi jó, öreg királyunk helyett Károly román királyért könyörgött.* Annál szebb volt, hogy a két tüntető lelkész hivei szép számmal jelentek meg az ünnepélyen. Bizony a tisztelendő urak tanulhatnának hiveiktől, nem pedig a hivek ö tőlök.

— **Historicus válasza S. Szabó Józsefnek.** Az érzékenykedésre nincs mit felelnem, de a dolog lényegére a következőket jegyzem meg. 1. Tudom én azt, hogy a közgyűlés bizta meg a választmányt az egyházi törvények módosítását kérő előterjesztéssel. Az lett volna még a furesa, ha ilyen megbízás nélkül ment volna belé ebbe a nagyfontosságú dologba a választmány. De változtat-e ez azon a tényen, hogy a közgyűlés nem tárgyalta ezt az ügyet a maga egész terjedelmében, s nem is az állapította meg a kívánalmak részleteit, sőt még vezérelveit sem? Egy nagy általánosságban kimondott határozat nem helyettesíthette ezt. Ezt állítottam s fenn is tartom. 2. Kiknek állott volna érdekében a zsinati tanár-képviselők választási módjának a régi alapra helyezése, ha nem a nagy többségben levő gimnáziumi tanároknak. Ennek való voltát nehéz volna „elhárítani“. Hogy pedig az ezt tervező munkálat másképpen is inkább a gimnáziumi tanárok érdekét kívánta ápolni, mint az akadémiai tanárokét, bizonyítja az, hogy amazok lakbérét a nyugdíjra való tekintettel a törzsfizetés negyedrészeben, nem pedig az államinak megfelelő összegben, emezekét pedig a nyugdíjra való tekintet nélkül csak az államinak megfelelő összegben kívánta megállapítani.

— **Mikor a magunk keze is ver bennünket.** Segesváron a járásbiróság előtt 1899. évben egy székely asszony unitáriusnak mondotta magát. Három-négy hét múlva újra megjelen és már ekkor „oláh vallású“ volt. Figyelmeztettem, hogy nemrég még unitárius volt. Igaz — mondá — de áttértem az uram vallására, hogy ne járjanak kétfelé iskolába a gyermekek.

* * *

Pencin Miklós nyugalmazott törvényszéki bíró mondotta néhány héttel ezelőtt, hogy a fogarasi állami birtokokra a Székely-földről visz az állam székely cselédek, munkásokat. De ha rossz fát tesznek a tűzre, akkor kiteszik a szűret családostól az állami birtokról. Az ilyeneknek a fiai aztán mind oláhok lesznek, mert senki se gondol velök. A nevezett nyugalmazott

törvényszéki bíró, ki mellesleg megjegyezve ősi régi magyar családból származik, de ma már oláh, több oláhvá lett székely nevét említette fel. Tanu erre Padrah Sándor h.-szoboszlói közjegyző.

* * *

Segesváron egy oláh pap állott 1899-ben oláh színek tüntető használata miatt a járásbíró-ság előtt. Az albiró és a pap tárgyalás előtt az ügyről beszélgettek magyarul.

No tárgyaljunk — mondá az albiró — mondja el tisztelendő úr, hogy volt az eset.

A pap elkezd oláhu. A bíró figyelmezteti, hogy ő nem tud oláhu, mondja tehát magyarul. A pap a legarcátlanabb mosolylyal feleli, hogy visketett a tenyerünk: „Most már tárgyalunk. Most már nem tudok magyarul.“ A harag elfutott erre az arcátlanságra bennünket, és a bíró kénytelen volt túrni, hogy oláhu beszéljen, ha nem teszi, fegyelmet kap. Az albiró Téri Géza volt.

Ezeket azért említem meg, mert csakugyan a magunk keze is ver bennünket.

— **A karcagi ev. ref. gimn. tanárkara** a „Pétfői-Önképzőkör“ közreműködésével f. hó 6-án az aradi vértanúk emlékére ünnepélyt rendezett. A szépen sikerült ünnepély a következő sorrendben folyt le: „Hymnus“ Énekelte az ifj. énekkar. „Az aradi vértanúk“ Irta Jókai M. Szavalta Zelovics K. VI. o. t. Felolvasott Garzó György g. tanár. „Október hatodikán“ Irta Ábrányi E. Szavalta Marhás Géza VI o. t. „Nyugosznak ők ...“ Énekelte az ifj. énekkar.

— **Beiratások a budapesti m. kir. áll. felső építő-ipariskola** (VII Csömöri-út 74 sz. a.) *rendes szakosztályába* és az intézetben szervezett *építő-ipari téli tanfolyamra* az 1904/905. isk. évre f. évi október hó 20-tól 29-dikéig. A *rendes szakosztály* hat félévre terjed. A végbizonyítvány hivatalos állásoknál éret-

ségi bizonyítvány értékű, jogot ad az egyéves önkéntességre, három évi szabályszerű utólagos gyakorlat mellett jogot ad a kőműves-, kőfaragó-, vagy ácsmesterség önálló üzésére s az építő-mesteri vizsgátra való jelentkezésre. *Felvételi feltételek*: Legalább 15 éves életkor, négy középiskolai (gymnasium, reál- vagy polgáriskolai) osztály végzése s legalább négy havi építő-gyakorlat. *Az építő-ipari téli tanfolyam* négy téli félévre terjed (nov.-márc.). A végbizonyítvány munkakönyv váltására jogosít s három évi utólagos gyakorlat mellett jogot ad a kőműves, kőfaragó vagy ácsmesterség önálló üzésére s az építőmesteri vizsgátra való jelentkezésre. *Felvételi feltételek*: Legalább 15 éves életkor, írni, olvasni és számolni tudás és legalább egy évi építő-gyakorlat. *Szükséges okmányok mind* a rendes szakosztályban, mind az építő-ipari téli tanfolyamon: keresztlevél vagy születési bizonyítvány, az összes iskolai bizonyítványok, iparhatóságilag hitelesített gyakorlati bizonyítvány, újraoltási bizonyítvány. A téli tanfolyamra jelentkezők erkölcsi bizonyítványt is tartoznak bemutatni. A *beirattási díj* 4, a *tandíj* félévenként 20 kor. *Az igazgatóság.*

— **Sajtóhiba** Sokszor jeleztem már, hogy a kefelenyomatok átnézését és kijavítását másra kellett bíznom. Ez okáért olvasóim szives elnézését kell kérnem, ha a szövegben itt ott sajtóhibák fordulnak elő. Ilyen hibák fordultak elé legközelebbi számunkban is. 635. l. I-ső hasáb 1-ső sor felülről „bubánatokat“ h. „hullámokat“; 22-ik s. alulról „elosztása“ h. „elolvasása“ olvasandó.

— **Katholicismus.** A katolikus hívők számára irt egyik havi folyóiratban (Leo) olvassuk szeptember 4 kéről: „Mai napság szeretnek az emberek a protestantismus és catholicismus egyenlő létjogosultságáról beszélni. Am a katolikus egyház ilyen fel fogáshoz soha hozzá nem járulhat. Szó sem lehet arról, hogy „testvéregyházak“-ról beszéljünk. Sőt ellenkezőleg, a katolikus egyháznak teljességgel intoleránsnak kell lenni és soha sem szabad túrnie, hogy bármely más vallásfelekezet vele egyenlően jogosultnak tarttassék“. Ez — azt gondoljuk — elég határozottan és kereken meg van mondva s megvalljuk őszintén, hogy a kérdés lényegétől eltekintve, nekünk az ilyen beszéd tetszik.

A kormány 1902. évi jelentéséből.

Az egyes hitfelekezetek nyeresége vagy vesztesége, az áttérések folytán 1896-tól 1902-ig.

Hitfelekezet	Nyereség (+) vagy veszteség (—)						
	M a g y a r o r s z á g o n						
	1896-ban	1897-ben	1898-ban	1899-ben	1900-ban	1901-ben	1902-ben
Római katolikus	+ 416	+ 1149	+ 1217	+ 1701	+ 1825	+ 1866	+ 1530
Görög katolikus	+ 1558	+ 692	— 154	— 252	+ 774	+ 579	+ 381
Görög keleti	— 1634	— 1021	+ 108	— 125	— 948	— 840	— 642
Ág. hitv. evang.	— 453	— 280	— 46	— 313	— 303	— 194	— 333
Evang. református	— 28	— 416	— 900	— 814	— 891	— 831	— 754
Unitárius	+ 264	+ 74	+ 2	+ 124	— 63	— 100	+ 187
Izraelita	— 97	— 178	— 221	— 308	— 367	— 468	— 357
Egyéb vallású	— 6	— 17	— 6	— 13	— 25	— 12	— 12

— **Kovács Albert tanszéke a budapesti theologián.** A dunamelléki egyházkerületi folyó hó 1—6. napjain tartott közgyűlésen került betöltés alá. Mindössze 5-en pályáztak rá u. m. Lukácsi Imre diósvizlói, Sörös Béla budapesti gyűjtőfogházi, B. Papp István új-soóvei, Molnár János erzsébetfalvi és Székely József budapesti hitoktató lelkészek. Közülök aztán *B. Papp Istvánt* választották meg. Szívesen üdvözljük őt.

— **Uj imaház a kolozsvári monostori kerületben.** Hangyaszorgalommal vállvetett munkásság mellett építették s esendben avatták fel október 9-kén a kolozsvári ev. ref. hívek a monostori új imaházat. Az egyszerű, de minden vonásában magasztos, ünnepély délelőtt 10 órakor kezdődött. A közönség zsufolásig megtöltötte a kis imaházat elannyira, hogy sokan az ajtóknban és kint az udvaron hallgathatták a lélekemelő ünnepélyt, melynek kezdete a 90 ik zsoltár éneklése volt. Az ének után *Szabó Miklós* a monostori hívek lekipásztora lépett a szószékre s buzgó imádságban mondott hálát az Istennek az erőért, a segedelemért, melylyel a gyülekezet lelkében az élő hitet im a jócselekedetben gyümölcsözővé tette. Azután *Herepei Gergely* esperes tartotta meg avató beszédét. Érdekes volt, hogy a gyülekezet a himnus eléneklése után az udvarra vonult, ahol *Dr. Nyerges Zsigmond* a monostori gyülekezet gondnoka azt fejtegette *hogy ma az erkölcsök mennyire lazultak* s miként javítják a korrumpált közéletet az Urnak házái. Végül köszönetet mondott a gondnok a jókedvű adakozóknak és *Dr. Bartók püspöknek*, *Herepei esperesnek* az egyház főgondnokának és az egész egyháztanácsnak, A már elmaradhatatlan társas vacsorán ott láttuk Kolozsvár előkelő tényezőit mind s különösen lelkesítő volt a *Dr. Szádeczky Lajos* egyetemi tanár pohárköszöntője, ki a mult dicsőségét és keserőségeit fejtegetve, konstatálta, hogy a hithűsége és áldozatkészsége ma is él. Boeskaiak, Rákóciak, Bethlenek ma is akadnak; a *Lorántffy Zsuzsánnáknak* ma is vannak követői, *hiszen erre az imaházra való adakozásban is Bethlenné, Wesselényiné és Bánffy né jáltak elől jó példával.* Éljenek!

— **Róma és a biblia.** A XIII. Leo pápa által alkotott bibliatanulmányozó bizottság, melyről már azt hitték, hogy megszűnt, ismét jelt adott magáról. A dolog azonban lassan halad, mert úgy látszik, hogy azzal a tradícióval, mely a bibliát kivette a hívek kezéből, nem tudnak szakítani. Szó sincs most se erről, hanem csak annyira mentek, hogy a bizottság egy bibliai kézikönyvet szerkeszt.

— **A párisi Szentsziv templomát** 1873-ban egy törvény megszavazásával kapcsolatban, a nagy nemzeti szerencsétlenség után a bűnbánó nemzet építette közadakozás útján. Az erre vonatkozó törvény törlését követelik ujabban azok, akik az állam és egyház elválasztásának hívei. Monumentális épület ez, melynek építése lassan haladt; 1890-ben kezdett a földből kiemelkedni, s már akkor 13 millió frankot építettek bele. Az építkezés még most sincsen befejezve. Az 1904. évi apr. 1-én készített mérleg szerint bev-

tel volt 37.853,463 frank, kiadás 37,062,201 frank, vagyis 793,336 frank készpénz volt a további kiadások fedezésére. A templom még sem kívül, sem belől ninesen befejezve. Az építés teljes befejezésére még sok millió szükséges. Ezen templom sorsa szorosán összefügg a jelenlegi franciaországi egyházi küzdelmekkel, s úgy látszik, hogy, ha a pápa veszít a küzdelemben, a párisi Szentsziv templomának építése sem lesz egyhamar befejezve.

— **A német jezsuita törvény 2. §-ának eltörlése,** melyet a német katolikusok nagy győzelemnek tartanak kezd kétes értékűvé válni a katolikusokra nézve. A 2 §. a külföldi jezsuitákat kitiltotta, a német jezsuitákat pedig helyhez kötötte. Ennek a törvénynek az eltörlése nagy megbotránkozással töltötte el a német protestánsokat, s az a mozgalom, mely a hitetlenség elleni küzdelmet tüzte ki feladatául, s már az utóbbi időkben jelentékeny eredményekkel dicsekedhetett, most erősödött azzal a másik mozgalommal, mely a német ultramontanizmus elleni küzdelmet irta a zászlajára. *Wéber* állott annak a bizottságnak az élére, melynek feladata, hogy szövetséget teremtsen az evangélikus érdekeknek Róma ellen való megvédésére. A különféle protestáns egyesületek mindnyájan megmozdultak, s erősen biznak benne, hogy a jezsuita törvény eltörlése végső eredményben éppen nem Rómának fog előnyére válni.

— **A „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” nehéz helyzete.** Mióta mind az öt ev. ref. egyházkerületünk lapot tart fent, csak természetes, hogy megszűntek az előfizetők is s hol az egyik, hol a másik egyházi lap jut váltságos helyzetbe. Volt ilyen helyzetben a „Debreceni Prot. Lap” is, — de Istennek legyen hála kiemelkedett belőle. Hogy mi módon, — az más számlára jön . . .! Most, amint látjuk, a budapesti „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” küzködik a megélhetés gondjaival. Nem első ízben. Ide vonatkozólag ezeket olvassuk nevezett laptársunk legutolsó számában: „Az irodalmi bizottság jelentése során hosszabb tárgyalásra adott alkalmat „Lap”-unk erkölcsi és anyagi támogatásának kérdése. Az irodalmi bizottság az erkölcsi támogatás mellett javaslatokat tett a „Lap” anyagi támogatása iránt is. A közgyűlés azonban az ezekre vonatkozó javaslatok legnagyobb részét mellőzte.” Erre aztán a szerkesztő a következő sokatmondó kijelentést teszi lapjában. „Am legyen. Belényugszunk ebbe is és hordozzuk terheinket tovább, amíg bírjuk. *Ha azonban sem hivatalos, sem nem hivatalos támogatás hiányában összeroskad a „Lap”, ne csak mi magunk legyünk, akiket vádolás érhet a miatt: hogy az ősök örökségét nem tudtuk megőrizni!*”

— **Péczy József és Tóth Lőrincz emléktáblái Komáromban.** A Dunántúli Közművelődési Egyesület Komáromban tartotta közgyűlését. Ugyanez alkalommal tartott közgyűlést a Múzeum-egyesület is, mely emléktáblát helyezett Péczy József és Tóth Lőrincz szülőházára. A város ez alkalommal ünnepi díszet öltött. A Dunántúli Közművelődési-Egyesületben *Pallavicini Ede* örgróf elnökölt, mert *Szél Kál-*

mán a családi gyász miatt nem jelenhetett meg. Jelen voltak még: Esterházy Ferencz gróf, Zichy Miklós gróf, Antal Gábor ev. ref. püspök, Sárközy Aurél és Laszberg Rezső gróf főispánok, Szegedy Béla kamarás, Beöthy Zsolt, Rákosi Jenő. Pulay Géza kuriai bíró, Tuba János orsz. képviselő, Horváth Kristóf Szent Benedek-rendi házfőnök, Ghyczy Dénes alispán, Szinnyi József, Hegedűs István, Ábrányi Emil, Szana Tamás, Balás Árpád, Domány János és Zechmeister Károly polgármesterek stb. Pallavicini Ede örgróf megnyitván az ülést, megemlékezett Széll Kálmán gyászáról, az egyesület működéséről, melyet azonban sajnálatosan nem támogat eléggé a Dunántúli közönség. A közgyűlés, melyet Domány polgármester, a komáromi fiók részéről pedig Lőrinczy György tanfelügyelő üdvözölt, tudomásul vette dr. Fodor Oszkár titkár jelentését. Ezután Sárközy főispán kiosztotta a jutalmakat. Következett az emléktáblák felavatásának ünnepe, mely alkalommal gr. Esterházy Ferencz elnökölt. A felavatásnál a díszbeszédet Bausz Teodorik bencés tanár mondta, magvasan jellemezvén a két megkoszorúzott író. Az irodalmi társulatok nevében Beöthy Zsolt, Rákosi Jenő és Ábrányi Emil beszéltek. Bennünket főleg azért érdekel ez az ünnepély, mert Péczely József a múlt század első felében († 1849. máj. 23.) a debreceni kollegiumnak volt egyik büszkesége. Igazi tudós volt s a mellett gazdag alapítványait hirdetik a Magyar tud. akadémiára és a debreceni kollegium évkönyvei. Nem tudjuk, főiskolánkat ki képviselte az ünnepélyen? Ám annál inkább örvendünk annak, hogy e két jeles kálvinista tudós emlékünnepélyén egy derék bencés tartotta az emlékbeszédet. Feljegyezzük ezt, mint követésre méltó példáját annak, hogy nem muszáj nekünk magyaroknak azonnal hajba kapni, amint nem egy templomban imádjuk az Istent. Vajha végre valahára katolikusok és protestánsok megértenők és meg is becsülnénk egymást!

— **A felső borsodi indítvány és a borsodiak.**
A borsodi egyházmegye ez ügyben hozott határozata a következő: „Közgyűlésünk a lelkipásztorok fizetésének 2400 K-ra való felemelését nemcsak elvben, de gyakorlatilag újból elfogadja, magáévá teszi. Mivel azonban úgy egyes egyházmegyék és értekezletek, mint az időszaki sajtó a közös értekezlet tartását tüntetésnek, sőt strájkyszerű mozgalomnak is jelezték nyilatkozataikban, tehát bizonyos itélettel sujtották egyházmegyénket is, hogy helybenhagyó véleményrel látta el egyházhatóságaink mellőzését; közgyűlésünk ez igazságtalan vádakkal szemben kijelenti, hogy önkormányzati jogaink s felettes hatóságaink tiszteletben tartása volt mindenha kötelességünk. Hogy a közös értekezlet tartásához hozzájárultunk, tettük azért, mert úgy fogtuk fel, hogy elébb a közvéleménynek kell ebben az életbe vágó kérdésben megnyilat-

kozni: ha ez megtörtént, akkor gondoltuk mi a hivatalos egyházi hatóságok elé hozását és tárgyalását. Örömmel jegyezzük fel különben, hogy az újabb zsinati törvényjavaslat már 2400 korona alapfizetést említ. S így az egyházhatóságok szent kötelessége leendő . . . főhatóságaink útján sürgessék a lelkeszi fizetések felemelését egyházi adózás keretében.“

— **Rómában** az áttérések a pápa szemei előtt is nagy mérveket öltenek. Mint egy római lap írja, a legközelebbi pünkösdi ünnepén 17 katolikus szakított a katolicizmussal és lépett be a protestáns egyházba. Növelte az áttérések érdekességét az a körülmény, hogy az áttérők közt három katolikus pap volt. Az áttérési szertartást egyik evangélikus templomban tartották, a mi még inkább növelte azt a kinos hatást, melyet az eset X. Pius pápára gyakorolt. Mondják, hogy a pápára mély hatást gyakorolt az áttérések híre, s misét mondott hogy Isten tartóztassa fel ezt a mozgalmat. A sok levélnek, melyeket a katolikus egyházból kilépő papok püspökhöz irnak, tartalma sokban hasonlít egymáshoz. Mint az ilyen levelek egyik típusát említettem fel egy francia abbé következő sorait: „Mint gyermek, naivul hittem a katolikus vallásban, mint ifjunak céloim volt, hogy pap legyek. Vakbuzgó voltam, mint fiatal pap, s a kereszt lábainál térdre esve magános szobámban gyakran óhajtottam mártírként halni meg hitemért. A mártírság elérkezett, de más alakban. Tanulmányaim, elmélkedésem és tapasztalataim a csalhatatlanság dogmája által elátkozott szabad vizsgálódás felé irányították eszméimet, s ezek meggyőztek, hogy a Syllabus egyháza Kiszttus szellemétől eltávozott és változtatások és emberi tanok által olyan intézménnyé lett, mely szolgává teszi a lelkiismeretet, a helyett hogy felszabadítaná.“ Mily egyenes és biztos fejlődése a gondolkozni akaró katolikus ember szellemének, mely, ha a consequentiák levonásától vissza nem riad, valóban nem vezethet másra, mint a katolicizmussal való szakításra!

Szerkesztői üzenet.

Dr. M. F. Okány. Vettem, — rövid időn belül ki fogom adni.

Tartalom-jegyzék: Esperesi székfoglaló. Dr. Baltazár Dezső. — Tárcsa: A gyermekek és a biblia. Lencz Géza. — Észrevételek az újvidéki gyűléshez. Dr. Gergely György. — Tanügy: Osztályozás, tulzsufoltság, gyermektanulmányozás. Paedagogus. — Irodalom. — Külföld: A bási evang. missió-társulat 89. évi jelentése. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Most jelent meg
a legújabb
Nagy képes Tankönyv
és
Tanszerárjegyzék

az 1904—905. tanévre melyet kívánatra **ingyen** és **bérmentve** küld meg a nagyliszteletű **Lelkész** és **Tanító** uraknak

HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.

előbb

László Albert és Társa

könyv és tanszerkereskedése,

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kizárólagos
bizományosa

DEBRECENBEN.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-uteza 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csőrend-
szer szerint, golos-ládaival. Biztos műkö-
désért még a **legnedvesebb templom-**
ban is kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyed-
ségű játszás-móddal birnak és mindamel-
lett az egyes sipok a leggyorsabb játszás
mellett is **precizen** azonnal megszólal-
nak. -- Elvállalok továbbá

régi orgonákat

átalakítás, javítása és hangolása
a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész
és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
kintsék meg azt a kitünő hirnévnek örvendő
nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak
Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az
üzlet az év minden szakában, mert a vevők
óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

**Olcsóság, tartósság és csinoság te-
kintetében a Neumann cég** áruai versenyen
felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és
tanító urai pedig különösen bizalommal for-
dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
mint törzs vevőközönség különös figyelem-
ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a
régii kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.